

ДІЯЛЬНІСТЬ СТАНІСЛАВА ДНІСТРЯНСЬКОГО В ПРАВНИЧІЙ КОМІСІЇ НТШ

В умовах незалежної української держави дуже важлива роль відводиться вивченню досвіду наукової роботи вчених-правників, які входили до складу Наукового товариства імені Шевченка (далі – НТШ). Наукову цінність цих робіт становлять не лише результати їх досліджень з точки зору запозичення позитивного досвіду та подальшої його адаптації до реалій сьогодення, а й етапи розвитку, структура та організація наукових правових досліджень в межах НТШ, взаємодія між самим товариством та його структурними одиницями

Об'єктом даного дослідження виступає діяльність у складі правничої комісії НТШ видатного нашого вченого – правника, суспільно – політичного діяча, професора Станіслава Севериновича Дністрянського.

Стосовно історіографії даної проблематики, то загалом над нею працювали такі науковці як Т. Андрусяк, І. Андрухів, П. Арсенич, І. Гирич, В. Дорошенко, З. Зайцева, О. Купчинський, Р. Кучер, Л. Міхневич, Я. Падох та інші представники історичної та історико-правової науки.

Для початку варто коротко зупинитись на періодах формування правничої комісії НТШ.

Початковим періодом утворення та розвитку правничої комісії НТШ можна вважати етап функціонування правничого відділу НТШ (з юридичної точки зору – напівлегальний етап діяльності, бо установчі документи НТШ не передбачали такої структурної одиниці), який датується з травня 1893 р. по травень 1895 р. [2, с. 271].

Другим періодом можна вважати етап розвитку юридичної науки в межах історично-філософської секції без створення власної структурної одиниці (відділу чи комісії). Оскільки фактична наукова робота правниками-членами НТШ хоча і здійснювалась у межах секції, однак без наявності власного спеціалізованого наукового підрозділу. Даний період охоплював травень 1895 – 1898 рр.

Третій період можна охарактеризувати, як легалізаційний, коли правничу комісію було сформовано та легалізовано, як окремий структурний підрозділ. Він розпочався з 1898 р., коли при історично-філософській секції було створено правничу комісію. Для того щоб надати юристам статусу правничої комісії М. Грушевський провів у 1898-1899 рр. кілька реорганізацій як її президії, так і її друкованого органу. Зрештою, він пропонував створити окреме товариство українсько-руських правників, яке об'єднало б практикуючих фахівців [2, с. 272].

Таким чином, правничу комісію було сформовано у кількості 21 члена за ініціативою професора Львівського університету С. Дністрянського. До першого складу президії комісії ввійшли: 1) Тит Ревакович (голова), 2) Станіслав Северинович Дністрянський (заступник голови), 3) Володимир Юліанович Охримович (секретар) [10, с. 13].

З 1900 року С. Дністрянський став головою правничої комісії НТШ. До складу комісії також входили професор кримінального права і процесу Львівського університету П. Стебельський – дійсний член НТШ, К. Левицький – львівський адвокат, стрийський адвокат і депутат Галицького крайового сейму Є. Олесницький та інші відомі діячі того часу. У 1903 році головою комісії продовжував залишатися Станіслав Дністрянський. Заступником був Володимир Охримович, а секретарем Петро Рондяк. Станіслав Северинович був головою комісії ще й протягом 1904 – 1909 років, а його заступниками в різні роки були Іван Чернявський та Лев Кульчицький, секретарем незмінно залишався Петро Рондяк. [2, с. 274; 3, с. 70].

Роль Станіслава Дністрянського в роботі не лише правничої комісії, а й НТШ загалом була дуже вагомою. Він переклав українською мовою із застосуванням національної термінології низку австрійських цивільних законів, а також здійснював формування української цивільно-правової термінології. Його належить провідне місце в дослідженні загальної теорії держави і права. Його наукові праці характеризувалися дослідженням співвідношення права та політики, походження права та система джерел права. Він запропонував власне авторське бачення теорії суспільного договору. Свою концепцію держави і права Станіслав Северинович сформулював у працях: «Границі науки права» (рукопис, без дати), «Природні засади права» (1911), «Генега та основи права» (1923), «Погляди на теорії права та держави» (1925), «Соціальні форми права» (1927) та у незавершеній фундаментальній праці «Загальна наука права і політики» (Т. 1, 1923).

За ініціативою Станіслава Дністрянського було утворено в квітні 1909 «Товариства україно-руських правників». У 1904 році він та К. Левицький презентували НТШ на з'їзді чеських правників, започаткувавши наукові зв'язки з чеськими науковцями, а також мали зустріч з вченими із Загреба і Белграда та уклали з ними домовленості про співпрацю. [265, с. 491 – 492].

Важливим науковим досягненням вченого є встановлення соціально – етичного походження права. При роботі над цією проблематикою він старався відійти від традиційного правничого позитивізму, акцентуючи увагу на соціальний характер норм та природних засад права. Ним було запропоновано свою теорію виникнення, подальшого розвитку та еволюції права, відношення права до держави та політики. Ці тези були опубліковані ним у науковій праці «Звичаєве право та соціальні зв'язки» (Львів, 1903) [91, с. 58].

Внеском С. Дністрянського у загальну теорію права та держави можна вважати його вчення про джерела права. Його твердження, що джерелами права є суспільні зв'язки на той час була революційною і тому не дивно, що не всі науковці з нею погодилися. Їх можна було зрозуміти, адже поняття «джерело права» (як у тогочасній, так і в сучасній юридичній науці) дуже часто безпідставно співставляють з поняттям «форма права».

Окремо варто розглянути погляди С. Дністрянського на співвідношення права та держави. Поняття права не можна пов'язувати лише з державою, адже воно існувало і існує в усіх суспільних зв'язках. Право виникло задовго до появи держави, воно зародилося у всіх суспільних зв'язках нижчого типу і держава залишила внутрішню автономію всім суспільним зв'язкам нижчого від себе типу. Виникнення права вчений частково пов'язував із розвитком матеріального виробництва. На початковому ступені суспільних відносин виникла потреба підпорядкувати загальним правом повторювані щодня акти виробництва, розподілу і обміну продуктів, створити механізм, щоб індивід підкорявся загальним умовам виробництва і обміну. Ці правила, виражені в звичаї, стають згодом законом [4, с. 75].

Окреме місце у системі загальнотеоретичних поглядів С. Дністрянського належить співвідношенню права і економіки, а також права і суспільства, продовжуючи брати вза основу такого співвідношення звичай. Він вважав, що весь правовий лад уже від самого початку свого виникнення мав економічні й соціальні основи. Подаючи еволюцію розвитку права, С. Дністрянський відзначає, що кожен суспільний зв'язок встановлює свій порядок для досягнення спільних цілей усіх членів суспільного зв'язку. На його думку, звичай став основним елементом творення правового життя, який може утворитися тільки у суспільному зв'язку, шляхом «вирівнювання інтересів і потреб поодиноких членів зі спільними інтересами цілого зв'язку» [5, с. 567].

Станіслав Дністрянський був одним із основоположників цивільно-правової проблематики в рамках НТШ. Цим питанням він присвятив чимало наукових праць, зокрема: «Полагода шкоди з огляду економічного і соціального» (Львів, 1897), «Австрійське право облігаційне» (Львів, 1901- 909), «Австрійське право приватне» (Львів, 1906), «Опіки і курателі» (авторський рукопис, без дати), «Табулярне засидження» (1910), «Причинки до реформи приватного права в Австрії» (Львів, 1912), та інші. Особливу увагу він приділяє зобов'язальному праву.

До чималих заслуг Станіслава Дністрянського варто ще й додати те, що він став розробником авторського права в НТШ, яке тоді взагалі тільки починало формуватись. Наслідком його роботи стала наукова праця «Бернська унія і наше відношення до неї», виконана та опублікована у Львові в 1900 р. В ній він дає розгорнуту історію авторського права ХІХ ст., аналіз його еволюції від права видавця до права справжнього автора твору.

Його концепції у сфері конституційного права були написані у двох проектах конституції, що називались «Устрій Галицької Держави. Проект тимчасових основних законів для покликання в життя Галицької Держави» (Відень, жовтень 1918 року) [7, с. 54-55] та «Проект Конституції Західно-Української Народної Республіки» (Відень-Прага, кінець 1920 року) [6, с. 17-18].

У рамках дослідження проблем конституціоналізму С. Дністрянський досліджує походження конституційного права. На його думку, воно виникає в суспільних зв'язках найвищого типу (народ, держава), які мають свою організацію та органи управління). При цьому, як зауважує вчений, громадяни держави володіють певними конституційними правами, які держава не може обмежити, оскільки буде порушено автономію суспільного зв'язку. Конституція, за С. Дністрянським, є «системою правного ладу в новітній державі» [10, арк. 90].

Окремим предметом дослідження С. Дністрянського у сімейно-правовій проблематиці виступав інститут заручин. На думку вченого, «Заручини – це обітниця, але не одностороння обітниця, а договір» [1, с. 4]. Це означає, що заручини є двостороннім актом, а не одностороннім, як вважало чимало сучасників С. С. Дністрянського.

Таким чином, діяльність Станіслава Севериновича Дністрянського у правничій комісії НТШ, була дуже різноманітною. Він поєднував у собі риси адміністратора, адже був головою комісії, а також великого науковця чий вклад в юридичну науку дуже важко оцінити. Характерними рисами його діяльності в рамках правничої комісії НТШ було поєднання наукової діяльності з викладацькою, громадською, політичною, професійно-юридичною (адвокатською, нотаріальною) та іншими видами діяльності, включаючи одночасне членство в інших наукових, громадських та професійних організаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дністрянський С. С. Заручини в австрійським праві. Габілітаційний виклад д-ра Станіслава Дністрянського, виголошений у Львові дня 26 січня 1899 / С. С. Дністрянський // Часопись правнича. – Львів, 1899. – Р. 9. – 23 с.
2. Зайцева З.І. Наукові комісії НТШ: статус та напрями діяльності до початку Першої світової війни (1896-1914 рр.) / З. І. Зайцева // Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст. / Ред.: О.П. Реєнт; Ін-т історії України НАН України. – К., 2003. – Вип. 6. – С. 270 – 279.
3. Кахнич В. Розвиток правової науки та освіти на юридичному факультеті Львівського університету за часів Австрії та Австро-Угорщини / В. Кахнич // Вісник Львівського ун-ту. Серія юридична. – 2010. – Вип. 50. – С. 66 – 71.
4. Коваль А. Засадничі погляди Станіслава Дністрянського на основи права та держави / А. Коваль // Вісник Львівського національного університету. Серія юридична. – Випуск 5. – Львів, 2012. – С. 74-78.

5. Коваль А. Природно-соціально-економічні основи права та держави у поглядах Станіслава Дністрянського / А. Коваль // *Методологічні проблеми історико-правових досліджень: матеріали 23 Міжнародної історико-правової конференції Міжнародної асоціації істориків права* (м. Алушта, 24-26 вересня 2010 року). – Алушта, 2010. – С. 565-568.
6. Романюк М. М. *Українські часописи Львова (1848-1939): Історико-бібліографічне дослідження* / М. М. Романюк, М. В. Галушко; ред. О. Катола, Л. Сідлович. – Л.: Світ, 2001. – Т. 1: 1848-1900. – С. 490-495, 690-694.
7. Саган Г. Співпраця львівського наукового товариства імені Т. Шевченка з югослов'янськими вченими у першій половині ХХ ст. / Г. Саган. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/univer/2010_1/25-33.pdf
8. *Склад правничої комісії НТШ // Хроніка НТШ. – 1907. – Ч. 29. – № 1. – С. 25*
9. *Хроніка НТШ. – 1900. – Ч. – 1. – С. 13.*
10. *Центральний державний архів вищих органів влади і управління (ЦДАВО) України. – Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 474. С. С. Дністрянський. Нові проекти української конституції. – Відень, 1920 р. – 146 арк.*

Мухіна І.

Науковий керівник – проф. Зуляк І. С.

FEATURES OF THE STATUTE "PROTECTION OF THE METROPOLITAN ANDREY SHEPTYTSKY FOR ORPHANS IN LVIV"

У міжвоєнний час Східна Галичина переживала серйозні господарські проблеми, зумовлені економічною кризою після закінчення Першої світової війни та світовою економічною кризою 1929–1930 рр. Кризові явища в економіці супроводжувалися високим рівнем безробіття і різким зниженням стандартів життя. Політичні умови проживання українців у Польській державі, що часто трактувала українців як потенційно нелояльних громадян, також сприяли високому рівню безробіття серед української інтелігенції та чиновництва. Ці обставини економічного і соціального становища українського населення варто мати враховувати, вивчаючи діяльність благодійних товариств.

Проблематика статутної діяльності благодійних товариств досі залишається малодослідженою через незначну кількість опублікованих праць. Наше дослідження ґрунтуються на архівних матеріалах [1] та монографії про життя й діяльність митрополита А. Шептицького [2], що дасть змогу проаналізувати основні цілі та механізми функціонування організації.

Метою публікації є аналіз діяльності «Захисту імені Митрополита Андрея Шептицького для сиріт у Львові», його ролі серед інших благодійних товариств та комітетів.

Після війни, коли сирітство або напівсирітство стало болючою проблемою в українському суспільстві, митрополит Андрей Шептицький вирішив створити благочинний фонд, спеціальну незалежну та, на той час, досить модерно організовану, інституцію. Так, у 1918 р. утворено товариство «Захист ім. Митрополита Шептицького для сиріт у Львові» [1, с. 67].

Українська громада долучилася до цієї ініціативи та збрала й передала А. Шептицькому для його фундації 12 тис. корон (далі – кр.). Однак, головним жертводавцем цієї фундації був власне митрополит. Перше засідання ради товариства відбулося 23 березня 1918 р., його провадив особисто президент товариства – митрополит А. Шептицький [1, с. 72]. До складу ради товариства у 1918 р. увійшли відомі українські громадські діячі, такі, як: Володимир Охримович, Олександр Барвінський, Степан Федак, Іван Левинський, Климентій Шептицький. Віце-президентом товариства обрано В. Охримовича. Члени ради вирішували найважливіші питання діяльності товариства (фундації), включно із розподілом коштів на допомогіві заходи.

Статут товариства спершу затверджено комітетом Галицького намісництва від 13 березня 1918 р., а осередком діяльності якого було м. Львів. Документ складався із 22 параграфів, у яких чітко окреслено напрямки діяльності, структуру та порядок функціонування дорадчих, адміністративних органів та членів товариства.

Організація визначала основні цілі діяльності як «...виховання сиріт обох полів, обох обрядів і обох народностей, котрі не мають опіки хто би хотів ними зайнятися, або занедбані діти у вихованні, котрі могли би вирости на шкідливих членів суспільности». Таким чином, засновники товариства не робили різниці між знедоленими дітьми, а спрямовували усі сили на виховання свідомих членів суспільства.

Для досягнення поставлених цілей Товариство боролось за збільшення кількості дитячих будинків, щоб через кваліфікованих працівників дати вихованцям належне релігійно-моральне виховання, а через фахову освіту знання з певного виду ремесел, а також опікуватися дітьми, виплачуючи стипендії для здобуття подальшої освіти [2, арк. 2].

Фінансування, згідно зі статутом товариства, формувалося із членських внесків, благодійних пожертв та майна, набутого із вистав та інших благодійних заходів.